

Захист прав та інтересів дітей в умовах воєнного стану

Забезпечення прав дітей в умовах воєнного стану потребують консолідації зусиль усіх організацій та установ. Криворізький місцевий центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги – державна установа у сфері управління Міністерства юстиції. Це один із 84 центрів БВПД в Україні. Серед функціоналу центру – надання всім без виключення безоплатної первинної правової допомоги, для вразливих верств населення - призначення адвоката/правника за рахунок держави, правопросвітницька діяльність. Серед таких вразливих верств у відповідності до ст.14 ЗУ «Про безоплатну правову допомогу» значаться і діти, і особи, потерпілі від домашнього насильства та насильства за ознаками статі, сексуального насильства та катування, жорстокого поводження тощо.

В інтересах дітей звернутись до центру безоплатної вторинної правової допомоги може один із законних представників дітей - чи це батьки, чи опікуни/піклувальники, керівник закладу, в якому перебуває дитина і який є її законним представником. Отримання безоплатної вторинної правової допомоги передбачає допомогу у складанні документів процесуального характеру та представництво інтересів у суді. Для підтвердження права на такі послуги будуть потрібні такі документи:

- документ, що посвідчує особу законного представника,
- номер картки платника податків (код),
- свідоцтво про народження дитини,
- у разі, якщо законний представник не є батьком чи матір'ю – документ, який підтверджує законність виконання ним цієї функції.

У мирний час серед найбільш поширених питань в інтересах дітей – це стягнення аліментів чи заборгованості з аліментів, булінг, домашнє насильство у відношенні до дітей, визначення місця проживання дитини з одним з батьків, отримання дозволу на виїзд за кордон без згоди іншого з батьків, отримання дозволу на реєстрацію місця проживання дитини без згоди іншого з батьків, інші питання.

У цілому в інтересах дітей тільки до Криворізького місцевого центру БВПД за 2022 рік надійшло 80 звернень щодо призначення адвоката за рахунок держави. Тож, якщо є потреба звертатись до суду в інтересах дітей, то може призначатись адвокат/правник за рахунок держави. Це і є державна гарантія - рівний доступ до правосуддя.

З яких же питань звертаються до системи безоплатної правової допомоги в інтересах дітей в умовах воєнного стану? Про це розповідає Наталя Кожем'яка, фахівчиня зі зв'язків з громадськістю Криворізького місцевого центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги.

Як дитина може перетнути кордон?

Якщо дитина виїжджає хоча б з одним із батьків, то проблем бути не може. Знадобляться документи, які посвідчують особу, свідоцтво про народження. Дитина може мати як свій закордонний паспорт, так і може бути вписана до паспорта одного з батьків.

Інша ситуація, коли дитина виїжджає без батьків. В умовах мирного часу обов'язковою була нотаріально засвідчена довіреність від обох з батьків. Нині ж Правила перетинання кордону містять норму щодо того, що якщо дитина їде в супроводі родичів або з одним з батьків, нотаріально посвідчена згода не є обов'язковою, але потрібна заява від одного з батьків з дозволом на виїзд, завірена органом опіки та піклування.

Обов'язковими мають бути і документи, що посвідчують особу - *паспорт громадянина України або свідоцтво про народження дитини* (за відсутності паспорта громадянина України)/*документи, що містять відомості про особу, на підставі яких Держприкордонслужба дозволить перетин державного кордону.*

Також, якщо дитина виїхала з одним з батьків або взагалі без батьків, така дитина має бути поставлена на консульський облік в країні за новим місцем проживання. Особа, яка супроводжує дитину за кордоном, зобов'язана звернутися до посольства чи консульства України для постановки дитини на тимчасовий консульський облік. Це передбачено Правилами перетинання державного кордону громадянами України, затвердженими постановою Кабінету Міністрів України від 27.01.1995 № 57 (зі змінами, внесеними постановою КМУ від 12.03.2022 № 264). Це необхідно робити задля обліку дітей, що змушені були виїхати за кордон внаслідок війни в Україні та для надання їм допомоги у разі необхідності. Також, у разі, коли дитина виїхала без згоди одного з батьків, постановка на облік допоможе розшукати дитину тим з батьків, без згоди якого вона була вивезена.

Кого мають брати на консульський облік?

- Це
- діти, які до виїзду за кордон цілодобово проживали в будь-якому закладі для дітей (незалежно від того, чи мають вони статус дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування);
- діти, влаштовані до сімей патронатних вихователів;
- діти, передані під опіку, піклування, влаштовані в прийомні сім'ї або дитячі будинки сімейного типу;
- діти, які виїхали за межі України в супроводі одного з батьків (без наявності згоди другого з батьків), або у супроводі баби, діда, брата, сестри, брата, мачухи, вітчима чи інших осіб, яких уповноважив лише один із батьків дитини.

Консульський облік громадян ведеться закордонними дипломатичними установами України відповідно до розподілу консульських округів. Знайти відповідне посольство чи консульство можна **на сайті Міністерства закордонних справ України.**

Як відбувається реєстрація дітей - внутрішньо переміщених осіб?

Звернення в інтересах дітей щодо реєстрації як внутрішньо переміщеної особи та отримання допомоги на проживання направляється до органу соцзахисту чи через Центр адмінпослуг. Класичні ситуації, коли є всі документи, дитина переїхала з батьками, не вимагають окремої уваги. А ось ситуації, коли, наприклад, дитина виїхала з бабусею, іншими родичами, потребують додаткових зусиль. Так, дитина, яка опинилась без батьків та опікунів, з родичами і без довіреності, вважається такою, що позбавлена батьківського піклування. Така дитина перш за все має взятись на облік службою у справах дітей. Для того, щоб родичі змогли бути законними представниками дитини, дитина рішенням органу опіки та піклування тимчасово влаштовується до родини родичів.

Часте запитання до центру БВПД – що робити, якщо родичі дитини, наприклад, бабуся, виїхала з малолітньою онукою без будь-яких довіреностей, заяв з боку батьків? Звернутись для реєстрації як ВПО та оформити отримання допомоги бабусю зможе, якщо буде при собі документи, які підтверджують родинний зв'язок - свідоцтво про народження, наприклад, доньки, яка є матір'ю дитини, свідоцтво про шлюб, якщо була зміна

прізвища, свідоцтво про народження дитини. Тепер цей перелік доповнено або довіреністю від батьків, або рішенням про тимчасове влаштування, або документом, що підтверджує сімейні, родинні зв'язки особи з дитиною, виданим службою у справах дітей за місцем звернення. За наявності цих документів родич/родичка зможе звернутись для реєстрації дитини як внутрішньо переміщеної особи та подати заяву щодо отримання допомоги на проживання. З 14 років таку заяву може самостійно подавати неповнолітня дитина.

Хто має право представляти інтереси дітей?

Якщо мова йде про звернення до лікарні, написання заяви про влаштування дитини до школи чи дитячого садочка - то звертатись в інтересах дитини мають її законні представники. Оформити таке законне представництво можуть:

- батьки, звернувшись за місцем проживання або до нотаріуса (органу місцевого самоврядування, який виконує нотаріальні функції в сільській місцевості),
- родичі, з якими виїхала дитина, звернувшись до служби у справах дітей за місцем перебування дитини.

Якщо дитина виїхала без батьків та без відповідного документа від їхнього імені, то фактично ми маємо дитину, яка залишилась без піклування батьків. У такому випадку родичам варто звертатись до служби у справах дітей, вони проводять процедуру виявлення дитини, яка позбавлена батьківського піклування, і влаштовують на тимчасове проживання в родину родичів.

Якщо дитина опинилась сама (загублена), то така дитина вже влаштовується службою у справах дітей у прийомні родини, дитячі будинки сімейного типу, сім'ї патронатних вихователів, які стають законними представниками дитини.

Якщо нотаріально посвідченої довіреності на виховання і представництво інтересів дитини немає, то доведеться йти до служби у справах дітей за місцем перебування. Служби мають складати акт, брати таких дітей на облік, вносити до банку даних і влаштовувати їх на тимчасове проживання в ту родину, з якою виїхала дитина. Тоді рішення органу опіки та піклування свідчитиме, що родич/ка дитини - законний представник/представниця дитини. І тільки тоді цей законний представник зможе звернутись в інтересах дітей. Якщо дитина визнана потерпілою у кримінальній справі, то і в такому разі їй може призначатись адвокат за рахунок держави для представництва її інтересів в суді та інших органах.

Хто має звертатись за допомогою на проживання в інтересах дітей з числа вимушених переселенців?

Інформація про неповнолітню дитину включається до заяви одного з батьків. Це ситуація, коли дитина перебуває з батьками. Неповнолітня дитина (з 14 років) має право самостійно звернутися за призначенням допомоги. Заяву про виплату допомоги малолітній дитині, яка прибула без супроводу законного представника, може подавати від її імені:

- особа, яка перебуває у сімейних, родинних відносинах (у тому числі хрещені батьки), за наявності документа, що підтверджує сімейні, родинні зв'язки особи з дитиною, виданого службою у справах дітей за місцем звернення;
- особа, яку батьки або інші законні представники уповноважили супроводжувати дитину, що підтверджується письмовою заявою одного із законних представників, завіреною органом опіки та піклування;
- особа, до сім'ї якої тимчасово влаштовано дитину, яка залишилися без батьківського піклування (за наявності копії наказу служби у справах дітей про тимчасове влаштування).

Які документи знадобляться для реєстрації дитини внутрішньо переміщеною особою?

Якщо дитина прибула без супроводу законного представника, заява подається особою, яка перебуває у сімейних, родинних відносинах (наприклад, тітка, дядько, а також хрещені батьки). Тоді потрібен документ про підтвердження сімейних, родинних відносин, виданий службою у справах дітей за місцем звернення.

Інший варіант - звертається особа, яка уповноважена законними представниками супроводжувати дитину. Тоді потрібна письмова заява одного із батьків, що підтверджує повноваження особи супроводжувати дитину. Така заява має бути завірена нотаріусом або органом опіки та піклування (у сільській місцевості, де нотаріальні дії здійснюють представники органів місцевого самоврядування).

Якщо батьки не встигли оформити таку довіреність, то потрібно звертатись до служби у справах дітей щодо влаштування дитини на тимчасове проживання.

У такому випадку особою, до сім'ї якої тимчасово влаштовано дитину надається копія наказу служби у справах дітей (рішення комісії із захисту дітей) про тимчасове влаштування дитини в родину.

Як влаштувати дитину під опіку/піклування?

Оскільки проблем в умовах бойових дій може виникати чимало, Уряд спростив процедуру встановлення опіки та піклування над дітьми. Діти, які залишилися без піклування батьків, під час воєнного стану можуть бути влаштовані у прийомні сім'ї чи дитячі будинки сімейного типу на умовах тимчасового влаштування. Також спрощено процедуру влаштування дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, під опіку або піклування родичів.

Пакет документів для родичів, які бажають взяти дитину під опіку, піклування включає:

заяву;

копію паспорта;

документи, що підтверджують сімейні, родинні зв'язки або інший зв'язок особи з дитиною (свідоцтво про хрещення або інший документ, виданий релігійною організацією);

довідку від нарколога та психіатра про можливість виховання дитини,

довідку або заяву опікуна щодо відсутності судимості.

Під час воєнного стану також є не обов'язковим для кандидатів в опікуни та піклувальники проходження курсу навчання з виховання дітей, які залишились без батьківського піклування.

Як зафіксувати воєнні злочини щодо дитини?

До воєнних злочинів можна віднести нанесення шкоди цивільному населенню, обстріли, тримання під вартою, ненадання доступу до їжі та медикаментів, примусова депортація, сексуальне і фізичне насильство, розлучення з родиною, вбивство дитини, захоплення дітей у заручники, використання їх як живого щита й сексуальну експлуатацію дітей.

Протиправним є також втягнення дітей до участі у військових діях, зокрема через вербування, заохочення, залякування, як у ролі солдатів, так і в ролі допоміжного персоналу. Не можна використовувати залежне становище

дитини чи залучати дітей до облаштування військових об'єктів. Це є найгіршими формами дитячої праці.

Порушенням є захоплення навчальних закладів та використання їх як військових об'єктів в них об'єктів військової інфраструктури.

Воєнні злочини потрібно фіксувати для подальшого притягнення до відповідальності та стягнення компенсації. Зафіксувати такі злочини можна наступними способами: НА ЕКРАН

- надавши свідчення правоохоронним органам України (поліції, прокуратурі)
- надавши інформацію на платформі <https://warcrimes.gov.ua>
- надавши інформацію у чатботі у телеграмі @tribunal_ua_bot
- надіславши повідомлення на адресу otp.informationdesk@icc-cpi.int.

У повідомленні слід зазначити: власні дані особи, яка є свідком воєнного злочину, дату, час, місце, будь-які додаткові обставини, які підтверджують вчинення дій, що можуть бути кваліфіковані як воєнні злочини.

Додатково бажано подавати фото та відео з місця подій, письмові та усні свідчення потерпілих або вказувати про наявність матеріальних свідчень (документів, залишків снарядів, гільз, уламків речей, будівель тощо).

Окрему увагу приділяють ювенальні прокурори фіксації злочинів проти дітей, тож повідомити про них можна за телефонами 0961004438, 068-3235856

Якщо дитина залишилась сама, про неї потрібно повідомити службу у справах дітей чи поліцію. Чат-бот @dytyna_ne_sama_bot („Дитина не сама“) є інструментом для дорослих, завдяки якому можна допомогти дитині, яка загубилася, залишилася без батьківського піклування, тимчасово прихистити її у своїй сім'ї.

Контакт-центр Уповноваженого з прав людини 0-800-501-720.

Де отримати безоплатну правову допомогу в Україні?

Нагадуємо, що діти - це та вразлива категорія, в інтересах якої може надаватись безоплатна вторинна правова допомога. Мова йде як про цивільні та адміністративні справи, так і для потерпілих у кримінальних справах. Тож при будь-яких порушеннях прав дитини законний представник може звертатись до системи безоплатної правової допомоги.

Контакт-центр системи безоплатної правової допомоги 0-800-213-103

Усі ресурси системи безоплатної правової допомоги (додатки, вайбер, телеграм, інстаграм тощо) тут - <https://linktr.ee/legalaid.gov.ua>

Фейсбук: Координаційний центр з надання правової допомоги

<https://www.facebook.com/Centre.4.Legal.Aid/>

Криворізький місцевий центр БВПД

<https://www.facebook.com/kr2.dnipro.legalaid>

Безоплатна правова допомога.Кривий Ріг

<https://www.facebook.com/pershuy.centrbpvd>

Мобільний додаток «Безоплатна правова допомога» - <https://bit.ly/3hwwgqR>

Шукайте правову інформацію на порталі правової інформації
<https://wiki.legalaid.gov.ua/>